

Projecte Cos i Moviment 0-3 // MARC TEÒRIC DE REFERÈNCIA.

Una comprensió vers el llenguatge de la dansa, el cos i el moviment en l'infant de 0 a 3 anys i les seves implicacions en un projecte educatiu per a l'escola bressol

Per Gemma Palet, psicopedagoga, dansaterapeuta, graduada en dansa per a mestres i postgraduada en expressió, comunicació i llenguatges a la pràctica educativa.

*****

INTRODUCCIÓ

Cos i Moviment 0-3 s'inicià el curs 2013-2014 de la mà del Mercat de les Flors, del Graner-Centre de Creació del Cos i el Moviment de Barcelona i de l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona.

Un dels reptes més importants que ens vam plantejar des del primer moment d'implementació del Projecte va ser el de trobar l'equilibri entre el "fer" i el "reflexionar": en paral·lel al desenvolupament de les diferents accions que conformaven el projecte, teníem el desig de generar pensament entorn el cos i el moviment de l'infant petit.

Així doncs, amb finalitat divulgativa -i com a resultat de transitar pels *camins del comprendre*, en paraules de Loris Malaguzzi-, presentem el marc teòric de referència del Projecte Cos i Moviment 0-3.

Abans d'entrar en matèria, però, voldríem apuntar quatre aspectes relacionats amb la manera com aquest coneixement s'ha anat produint, ja que, a la vegada, també són reflex de l'enfoc metodològic del propi Projecte:

1. Aquest saber és el fruit de relacionar constantment teoria i pràctica, de viatjar des d'allò particular fins a allò general i des d'allò gran fins a allò petit.
2. Les nostres principals fonts d'inspiració han estat dues: l'acompanyament a les educadores i als grups d'infants de les escoles bressols i l'estudi d'autors de referència en petita infància, educació, art i dansa.

3. És un pensament que resulta d'un treball de co-construcció, doncs es tracta d'un cos teòric creat conjuntament entre totes aquelles persones que han format part del projecte: educadores i directores d'escoles bressol, professionals de l'àmbit de la gestió, direcció i/o coordinació de les institucions implicades, coreògrafes, ballarines, ...

4. Considerem que aquestes idees són vives i estan en evolució: la lectura d'un llibre o l'experiència en una estança ens aporten cada vegada nous replantejaments de les mateixes.

En definitiva: és un coneixement que anem construint conjuntament, en diàleg entre la reflexió i l'acció, sobre uns fonaments sòlids i seguint sempre les línies del Projecte general.

I a partir del "com", i adoptant una de les tesis de Mara Davoli, actual consultora de Reggio Children, ens anirem introduint en el "què".

L'autora, en el seu article Educar per la creativitat. La dimensió estètica en els processos educatius, escriu: *"Qualsevol motivació que doni legitimitat i valor a la relació entre estètica i educació, entre art i pedagogia, independentment de les diferents interpretacions, sempre requereix com a premissa, d'una manera o altra, que es situï dins d'un marc de referència pedagògic sobre la idea d'aprenentatge i sobre la imatge d'infant i d'infància que orienta i determina les tries i les accions educatives".*

Aquest raonament ens condueix a continuar pensant en l'espai d'intersecció entre art i educació del projecte Cos i Moviment 0-3 i ens ajuda a comprendre com els conceptes d'infant i d'aprenentatge han esdevingut la base de l'estructura del marc teòric del mateix.

Concepte d'infant

Comencem doncs per compartir, al llarg dels següents paràgrafs, la representació d'infant que guia i orienta la nostra pràctica.

El punt de partida són dues grans premisses bàsiques:

-En primer lloc, entenem l'ésser humà des d'una una concepció global. El nadó és una globalitat psicocorporal en la qual moviment, cognició i afectivitat esdevenen indissociables.

-En segon lloc, concebem els nens i les nenes de 0 a 3 anys com a subjectes competents des del seu naixement.

Per comprendre una mica millor a què ens referim als infants com a subjectes competents, recorrerem al pensament d'algunes autores:

-Anna Tardos i Agnès Szanto en el text Què és l'autonomia des de la primera edat?, escriuen: *“La investigació experimental descobreix cada cop més facetes de la competència del nen. La ciència també ens ensenya que tot acte volgut i executat activament pel subjecte té per a aquest unes conseqüències immediates i a llarg termini molt més enriquidores que els actes imposats o suportats. Tanmateix, en el nostre “hàbit cultural”, aquests descobriments encara no hi tenen cabuda: la imatge del nadó és tossudament fixa. Encara se'l considera com a algú a qui hem d'ensenyar-li tot, o almenys algú al qual hem de fer exercir les seves capacitats segons ens sembli important pel seu desenvolupament”.*

-Myrtha Hebe Chokler, en el seu article El concepte d'autonomia en la primera infància. Coherència entre teoria i pràctica, expressa:

“Els descobriments de la doctora Emmi Pikler sobre la gènesi de la motricitat en l'infant petit i les seves implicacions en el conjunt de la personalitat, han ofert una contribució fonamental a la psicologia genètica en plantejar una redefinició necessària de la noció de “competència” i del concepte “d'autonomia” des de la primera edat”.

I la mateixa Pikler, en el text Importància del moviment en el desenvolupament de la persona: iniciativa i competència, explica com l'experiència de la competència s'estructura des de la primera infància a partir del cos i el moviment: *“Mitjançant aquesta motricitat, es desenvolupa una activitat realment autònoma i contínua que és un factor fonamental en la formació d'una personalitat competent (...)”.* I novament la pediatra hongaresa afirma: (...) *“la competència de l'infant és una aptitud que es desenvolupa al màxim de les seves possibilitats tant gràcies a l'atenció i a les respostes adequades que aportem, com també a les condicions d'un entorn favorable que nosaltres li proporcionem. El fet que la iniciativa vingui de l'infant, que l'execució del seu acte sigui autònoma i que l'acte sigui eficaç, són elements importants del comportament competent. L'establiment actiu de relacions amb els adults, el moviment amb iniciativa pròpia, la manipulació iniciada i continuada per ell mateix són, al mateix temps, conseqüències i mitjans en el desenvolupament de la seva personalitat i resulten elements clau per al nen petit”.*

I és seguint el fil del relat de les autores citades quan ens adonem com Emmi Pikler i les persones que han seguit investigant les seves tesis esdevenen un pilar important per l'equip del Projecte Cos i Moviment 0-3, no només pel valor i la importància que atorguen al moviment lliure, sinó també per la dimensió que ens ofereix a l'hora d'imaginar el nadó i l'infant petit com a subjecte competent.

Concepte d'aprenentatge

Continuem ara, en aquest nou apartat -i fent l'exercici d'entrellaçar aquest contingut amb el dels paràgrafs anteriors-, posicionant-nos respecte el **concepte d'aprenentatge**.

Primerament, definirem "aprenentatge" referint-nos al filòsof i sociòleg francès Edgar Morin, qui el considera "*un procés no lineal, fet de pauses, progressos, retorns que es produeixen, de vegades de forma simultània, en moltes direccions diferents*".

A partir d'aquí, indagarem en aquest procés de l'infant petit i en les implicacions pel projecte Cos i Moviment 0-3.

Des de la nostra mirada, igual com si d'una moneda de doble cara es tractés, considerem necessari aproximar-nos-hi des de dos punts de vista: el del propi infant i el de l'adult.

-D'una banda, tornant a l'article de Chokler (i reprenent el concepte d'infant competent), l'autora descriu: "*(...) L'infant autònom, en contacte i interacció permanent amb el seu ambient, construeix, amb els mitjans de què disposa aquí i ara el seu programa d'acció basat en el seu nivell de coneixement present. D'aquesta manera també construeix, sincrònicament, les bases de coneixement futur, integrant-lo cada vegada més en estructures cada vegada més complexes i més diferenciades. Però, paral·lelament a l'apropiació dels continguts i els coneixements, construeix i reconstrueix, perfecciona, ratifica i rectifica els instruments, esquemes i models cognitius, emocionals i actitudinals implicats en el seu procés personal de coneixement, elaborant les seves pròpies modalitats, estratègies, estils d'aproximació al coneixement. Amb els seus esforços personals dosificats, autoregulats, dirigits per pròpia iniciativa, l'infant aprèn a observar, a actuar, a utilitzar el cos, a preveure el resultat de la seva acció, a modificar els seus moviments i els seus actes, a registrar i tenir en compte els seus límits, aprèn la prudència*

i la cura d'ell mateix, aprèn a aprendre. En una paraula: desenvolupa la seva competència exercint i exercitant la seva competència.”

És així com podem reconèixer que, en l'aprenentatge, totes les capacitats de l'infant s'imbriquen entre elles, on cos i ment són una unitat en interacció recíproca i constant. Com afirma Chokler: *“tots els bebès viuen la seva motricitat no només per desplaçar-se o per expressar les seves emocions, sinó per aprendre a pensar”*.

El prehem també com l'infant, en aquest procés, es mostra autònom, actiu, ric en iniciatives i ple d'interès pel món que l'envolta, característiques que amplien el nostre imaginari de nadó i infant petit en relació al cos i el moviment.

-D'altra banda, i fent un últim pas endavant respecte les tesis exposades anteriorment, ens resulta imprescindible posar també el focus en el paper de l'altre i, concretament, en el rol de l'adult.

Si a l'escola bressol considerem que la dansa és, per sobre de tot, un llenguatge, ens interessa molt especialment comprendre la immersió del nadó en el món social i cultural.

Per dur a terme aquesta missió, ens nodrirem de tres dels autors i del seu pensament: Vigotski, Malaguzzi i Altimir.

-De Lev Vigotski en recollim la *lleï de doble formació dels processos psicològics superiors*. L'autor explica que tots els processos psicològics superiors (llenguatge, pensament, ...) apareixen dues vegades en el desenvolupament de l'ésser humà: una primera vegada en l'àmbit interpersonal i una segona manera més interna i individual. Entre aquests dos processos té lloc la interiorització, que és una reconstrucció interna d'una operació feta de manera externa.

-De Loris Malaguzzi i del treball desenvolupat a Reggio Emilia ens interessa el “criteri de circularitat”, el qual fa referència al manteniment d'un lligam actiu entre aquell qui aprèn i aquell qui ensenya.

I encara més: *“la situació real que hauria de configurar-se és la d'un infant a punt de veure allò que els adults ja veuen. La distància no només s'escurça, sinó que visiblement es pot recórrer, i les potencialitats de desenvolupament de l'infant constitueixen unes expectatives i unes disponibilitats disposades a fer el salt. En aquest sentit, l'adult pot i ha de fer el préstec del seu coneixement i de la seva consciència. Però*

és un préstec amb una condició: amb la condició que els infants siguin capaços de tornar-lo”.

-Finalment, amb David Altimir compartim la consideració que l'escolta és una actitud necessària si es creu en un model educatiu que considera els infants com a portadors de cultura, com a individus capaços de crear i construir significats mitjançant processos subtils i complexos. (...) D'aquesta actitud, en neix un estil en la relació que l'adult i l'infant estableixen a l'interior de l'escola. (...) Aquesta visió de la pedagogia considera que infants i adults, per aprendre, han d'estar en relació amb els altres, perquè no és possible que l'aprenentatge arribi sense diàleg.

Conclusions

Finalment, i com a tancament, sintetitzarem el discurs exposat amb tres grans conclusions:

1. El Projecte Cos i Moviment 0-3 es recolza sobre un marc de referència ferm que contempla una imatge d'infant i una mirada vers el procés d'aprenentatge.
2. Considerem l'infant com una unitat bio-psico-social, competent des de la seva arribada al món i principal protagonista del seu procés de desenvolupament.
3. Entenem les funcions de l'educadora vinculades a l'acompanyament i a la observació. A l'escola bressol, l'educadora és algú que creu en la *pedagogia de les condicions* -com diu en Philippe Meirieu- i també algú que comparteix amb l'infant un diàleg permanent, a vegades sense paraules, on la dansa esdevé un dels cent llenguatges que permet l'expressió d'afectes, idees, pensaments,...

Referències bibliogràfiques:

-ALTIMIR, David: Escoltar per documentar. a VVAA. *Documentar la vida dels infants a l'escola*. 1a edició. Barcelona: A.M. Rosa Sensat, 2008. ISBN: 978-84-95988-99-7

-DAVOLI, Mara: Educar per la creativitat. La dimensió estètica en els processos educatius a la Revista Infància núm. 216

-CHOKLER, Myrtha: El concepte d'autonomia en la primera infància. Coherència entre teoria i pràctica a la Revista Infància núm. 220

-MALAGUZZI, Loris. *Malaguzzi i l'Educació Infantil a Reggio Emilia*. 1a edició. Barcelona: A:M: Rosa Sensat, 1996. ISBN: 84-89149-21-6

-MEIRIEU, Philippe. *Frankestein educador*. 3a edició. Barcelona: Laertes S.A. de Ediciones, 2007. ISBN: 978-84-7584-349-0

-PIKLER, Emmi: Importància del moviment en el desenvolupament de la persona: iniciativa i competència a FALK, Judit (ed.). *La conquesta de l'autonomia*. 1a edició. Barcelona: A.M. Rosa Sensat, 2004. ISBN: 84-95988-41-0.

-TARDOS, Anna i SZANTO, Agnes: Què és l'autonomia des de la primera edat? a FALK, Judit (ed.). *Educar els tres primers anys*. 1a edició. Barcelona: A.M. Rosa Sensat, 1991. ISBN: 84-85008-76-6